

УДК 378.147:796.5:332.142.6
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-90-17>

СПРЯМОВАНІСТЬ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ СТІЙКОЇ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО ОПАНУВАННЯ ЗНАТЬ І ВМІНЬ З ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

Конох Анатолій Петрович,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту
Запорізький національний університет
konoch105@ukr.net
orcid.org/0000-0003-4283-9317

Маковецька Наталія Валеріївна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Запорізький національний університет
Natalia.v.mak@gmail.com
orcid.org/0000-0003-3735-2205

Конох Андрій Анатолійович,
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри туризму і готельно-ресторанної справи
Запорізький національний університет
konochaa@ukr.net
orcid.org/0000-0001-9719-0418

У статті проаналізовано сучасний стан формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму, що підтвердив актуальність і доцільність вибраної проблеми дослідження, її недостатню теоретичну розробленість у педагогічній теорії та практиці. Це пов'язане з тим, що спеціалізація «Екологічний та спортивний туризм» відсутня у навчальних планах підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання в закладах вищої освіти України. Доведено, що фахова підготовка майбутніх викладачів фізичного виховання, здатних на високому рівні використовувати екологічний туризм у професійній діяльності, є однією з важливих умов підвищення інтересу дітей та молоді до занять фізичною культурою, туризмом і спортом, забезпечення необхідної рухової активності, розвитку, збереження та зміцнення їхнього здоров'я. Фахова компетентність викладача фізичного виховання у сфері екологічного туризму розглядається як інтегративна характеристика особистості, що містить сукупність мотивів та інтересів, теоретичні знання, практичні вміння й навички, фахово важливі якості (фізичну підготовленість, креативність і емпатію, комунікативні та організаторські здібності). Визначено, що з урахуванням значного попиту на фахівців цієї галузі фахова підготовка майбутніх викладачів фізичного виховання, компетентних у сфері екологічного туризму, має здійснюватися на факультетах фізичного виховання за спеціалізацією «Екологічний та спортивний туризм», адже саме ця спеціалізація враховує особливості цієї підготовки. Практичне значення одержаних результатів полягає у забезпеченні навчально-методичного супроводу формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму, що охоплює: авторські навчально-методичні комплекси дисциплін спеціалізації «Екологічний та спортивний туризм» та їх електронний контент; навчально-методичний посібник та методичні рекомендації; програми наскрізної практичної підготовки; тестові завдання; програму роботи туристського студентського гуртка Запорізького національного університету.

Матеріали дослідження були використані в процесі модернізації професійної підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму, у теоретичних і експериментальних дослідженнях з теорії та методики професійної освіти, для вдосконалення освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Ключові слова: майбутній викладач фізичного виховання, сфера екологічного туризму, фахова компетентність.

**ORIENTATION OF THE CONTENT OF PEDAGOGICAL EDUCATION
OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION ON FORMATION
OF SUSTAINABLE POSITIVE MOTIVATION ON CAPTURE KNOWLEDGES
AND ABILITIES FROM ECOLOGICAL TOURISM**

Konokh Anatoliy Petrovich,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Theory and Methods of Physical Culture and Sports
Zaporizhzhia National University
konoch105@ukr.net
orcid.org/0000-0003-4283-9317

Makovetska Natalia Valeriyivna,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business
Zaporizhzhia National University
Natalia.v.mak@gmail.com
orcid.org/0000-0003-3735-2205

Konokh Andriy Anatoliyovych,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Lecturer at the Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business
Zaporizhzhia National University
konochaa@ukr.net
orcid.org/0000-0001-9719-0418

The article analyzes the current state of formation of professional competence of future teachers of physical education in the field of eco-tourism confirmed the relevance and feasibility of the chosen research problem, its lack of theoretical development in pedagogical theory and practice. This is due to the fact that the specialization “Ecological and sports tourism” is absent in the curricula of future physical education teachers in higher education institutions of Ukraine. It is proved that professional training of future physical education teachers, able to use eco-tourism in professional activities at a high level, is one of the important conditions for increasing the interest of children and youth in physical culture, tourism and sports, providing necessary physical activity, development, preservation and strengthening their health. The following structural components of the formation of professional competence of future teachers of physical education in the field of ecological tourism have been identified and characterized: personal, cognitive, praxeological, reflexive.

The practical significance of the obtained results is to provide educational and methodological support for the formation of professional competence of future teachers of physical education in ecological tourism, which covers: the author’s educational and methodological complexes of disciplines of specialization “Ecological and sports tourism” and their electronic content; training manual and guidelines; cross-cutting practical training programs; test tasks; program of work of the student tourist circle of Zaporizhzhia National University. The research materials were used in the process of modernization of professional training of future teachers of physical education in ecological tourism, in theoretical and experimental studies on the theory and methodology of vocational education, to improve the educational process in institutions of higher education. On the basis of secondary diagnostics of the level of professional competence of future teachers of physical education in ecological tourism, the results are obtained, which testify a significant positive dynamics according to all criteria. Analysis of the results has showed positive changes in the control group and the experimental group, but in the experimental group they have occurred more intensively. Thus, by the end of the experiment, the number of future teachers increased by 89% at the high level, by 2% at the sufficient level, and at the average and low levels their number decreased by 77% and 14%, respectively. The control groups also experienced positive changes, but at a high level they were not significant.

Solving the objectives of the study made it possible to achieve its purpose – to substantiate scientifically the set of organizational and pedagogical conditions and conceptual model that ensure the effectiveness of the formation of professional competence of future teachers of physical education in eco-tourism.

Key words: *future teacher of physical education, sphere of ecological tourism, professional competence.*

Вступ

Фізична культура та здоров'я нації, як акцентують закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про фізичну культуру і спорт» (1993), «Про туризм» (1994), указ Президента України «Про національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року», «Концепція розвитку освіти в Україні на період 2015–2025 рр.», «Концепція Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» на 2012–2020 рр.», Стратегія національно-патріотичного виховання дітей і молоді, інші законодавчі та нормативні документи з питань освіти, є найвищою цінністю суспільства та пріоритетом освітньої політики в Україні.

Тому перед системою вищої педагогічної освіти, яка й покликана реагувати на потреби суспільства, актуалізуються завдання щодо підготовки нової генерації майбутніх викладачів фізичного виховання, здатних здійснювати оздоровчо-виховну роботу на високому професійному рівні та забезпечувати вирішення низки проблем щодо залучення дітей і молоді до занять екологічним туризмом, формування здорового способу життя.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Зазначена проблема є однією з найактуальніших у багатьох галузях наук, що знаходить висвітлення в дослідженнях та публікаціях і закордонних, і вітчизняних учених.

Дослідженнями професійної підготовки майбутніх фахівців галузі екологічного туризму займалися вчені О.Ю. Дмитрук та С.В. Дмитрук (Дмитрук, Дмитрук, 2009: 16), А.Б. Косолапов (Косолапов, 2005: 12) та ін., проте ця проблема продовжує залишатися не досить дослідженою. Цим зумовлюється потреба підготовки в закладах вищої освіти майбутніх викладачів фізичної культури, компетентних у сфері екологічного туризму. Саме заклади фізкультурної вищої освіти повною мірою спроможні забезпечити високий рівень підготовки викладача до реалізації багатьох його функцій у різних сферах людської діяльності, зокрема, в екологічному туризмі. Оновлення змісту освіти, зі свого боку, передбачає орієнтацію навчальних програм на компетентнісний підхід, який розглядається вченими як один із важливих концептуальних принципів, що визначає методологію оновлення змісту освіти, сприяє подоланню традиційних когнітивних орієнтацій професійної освіти, спонукає до оновлення її змісту, методів і технологій, які трансформуються в компетентності майбутнього викладача фізичного виховання.

2. Методологія та методи

Метою статті є спрямованість змісту педагогічної освіти майбутніх викладачів фізичного виховання на формування стійкої позитивної мотивації до опанування фахово значущих знань і вмінь з екологічного туризму.

Для досягнення мети, вирішення завдань використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: теоретичних – аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння та систематизації теоретичних положень; емпіричних – бесіда, педагогічне спостереження, діагностичні методики, адаптовані відповідно до завдань дослідження (анкетування, опитування, тестування); статистичних – з метою аналізу результатів педагогічного експерименту із застосуванням t-критерію Стьюдента та критерію кутового перетворення Фішера, факторного аналізу.

3. Результати та дискусії

Проблема формування стійкої мотивації до майбутньої професійної діяльності є однією зі стрижневих у професійній педагогіці. Спрямованість змісту педагогічної освіти майбутніх викладачів фізичного виховання на формування стійкої позитивної мотивації до опанування фахово значущих знань і вмінь з екологічного туризму та використання їх у професійній діяльності передувала вивченню нормативних і програмних матеріалів, що регламентують фахову підготовку студентів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» освітньої програми «Фізичне виховання».

Здійснений аналіз навчальних планів і навчальних програм дисциплін практичної підготовки дав змогу дійти висновку, що формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму не виділене самостійним компонентом загалом і в складі навчальних програм дисциплін зокрема. Цільові навчальні курси, модулі та окремі теми, які б розкривали сутність екологічного туризму у змісті підготовки студентів, відсутні. Це означає, що зміст і специфіка екологічного туризму, формування знань і вмінь майбутніх викладачів фізичного виховання, необхідних для його організації, залишаються поза увагою.

Проте саме фахова підготовка майбутнього викладача фізичного виховання має забезпечити орієнтовну основу його професійної діяльності – систему знань, які зумовлюють свідоме професійне вирішення її завдань. Ця робота повинна проводитися з урахуванням необхідності міждисциплінарного підходу й забезпечення наступності та логічної послідовності, за якого кожна наступна дисципліна навчаль-

ного плану базується на сукупності знань, якими студент оволодів раніше.

Урахувавши всі ці думки, нами розроблені спеціальні екологічні модулі, впровадження яких до навчальних дисциплін плану підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання гарантувало формування їхньої компетентності у сфері екологічного туризму; прагнення до самоорганізації, самовдосконалення та лідерства; здатність до самоаналізу й рефлексії.

Вибір комплексу дисциплін позитивно вплинув на формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму і забезпечив надійний фундамент для підвищення їхньої мотивації та реалізації знань, умінь і навичок фахівців під час подальшого навчання в магістратурі за спеціалізацією «Екологічний та спортивний туризм».

Зауважимо, що процес формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму має бути послідовним, наскрізним, охоплювати всі етапи фахової підготовки студентів, тому формувальні заходи охоплювали весь період навчання в закладі вищої освіти. Це використано в інтеграції окремих модулів екологічного туризму до навчальних програм таких дисциплін (табл. 1).

Модулі з екологічного туризму, що були впроваджені в навчальні дисципліни, передбачали проведення лекційних (вступні, оглядові, проблемні лекції), семінарських (семінари-бесіди, семінар-пресконференція, семінар-круглий стіл), практичних

занять із використанням інтерактивних, ігрових, рефлексивних методів (вирішення ситуаційних завдань, кросвордів, ребусів, виконання дидактичних тестів, опитувальників тощо), мотиваційних тренінгів, спрямованих на моделювання майбутньої професійної діяльності, усвідомлення ціннісного ставлення до неї.

Наголосимо, що вмотивоване ставлення майбутніх викладачів фізичного виховання до екологічного туризму формується протягом тривалого часу (найактивніше переважно на першому-другому курсах) за допомогою сукупності таких методів і засобів навчання, як: лекції, розповідь, пояснення, бесіди, методи формування пізнавальних інтересів (створення позитивної емоції, пізнавальні ігри), методи формування відповідальності (пояснення важливості, визначення вимог, заохочення), організація спортивно-масових заходів, співпраця з організаціями та установами туристського профілю, інтерактивне спілкування. Організаційно-пізнавальна туристська діяльність студентів, яка здебільшого здійснюється у позааудиторний час, передбачає розвиток їхнього інтелектуального й рухового потенціалу через спілкування та пошукові роботи в Інтернет, участь у кафедральних та загальноуніверситетських заходах. Як звичайно, знайомство з туристською діяльністю відбувається шляхом участі в заходах із нагоди святкування Міжнародного дня туризму (27 вересня – обов'язковий традиційний туристський зліт, у якому беруть участь студенти і викладачі).

Таблиця 1

Дисципліни, до яких інтегровано екологічні модулі з формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму

Курс	Дисципліни (зміст модуля)	Вид практики
1	«Вступ до спеціальності та інформаційна культура студента»: модуль екологічного туризму (МЕТ) «Сучасний стан екологічного туризму в Україні і за кордоном»; «Історія фізичної культури»: МЕТ «Історія розвитку екологічного туризму»	Табірний збір
2	«Організація масової фізичної культури»: МЕТ «Анімаційні заходи під час проведення екологічних походів»; «Безпека життєдіяльності з основами охорони праці»: МЕТ «Безпека екологічного туризму»; «Спортивно-педагогічне вдосконалення»: МЕТ «Проблеми і перспективи розвитку екологічного туризму»	Ознайомча в ЗДО
3	«Профілактика спортивного травматизму»: МЕТ «Попередження травматизму під час проведення туристських заходів»; «Туризм із методикою викладання»: МЕТ «Екологічний туризм як система»; «Гігієна фізичного виховання і спорту»: екологічний модуль «Контакти туристів з біопаразитами»	Педагогічна в ЗСО
4	«Основи оздоровчого харчування»: МЕТ «Харчування під час туристських походів»; «Адаптивне фізичне виховання»: МЕТ «Екологічний туризм як засіб у роботі з неповносправними»; «Основи реабілітації»: МЕТ «Оздоровчо-лікувальний туризм»	Виробнича у туристичних центрах

Викладачами зі студентами факультету фізичного виховання організуються: профільні виставки фотографій з туристської тематики; одноденні походи з обов'язковим відвідуванням краєзнавчих об'єктів (відвідування історичних пам'яток, природоохоронних зон Запорізького регіону; зустрічі з провідними туристами області). Через Інтернет, оголошення в навчальних корпусах університету та в засобах масової інформації студентів запрошують до участі в загальноуніверситетському туристському зльоті, який традиційно проводиться в заповідній зоні о. Хортиця. На базі профілакторію Запорізького національного університету студенти мають можливість організувати 2–3-денний туристський зліт, а також відвідати історичні пам'ятки цього унікального острова. Зліт має спортивну мету, пропагує й популяризує екологічний туризм серед студентів та викладачів.

Так, у студентів з'являється можливість наочно побачити яскраві, незабутні світлини туристських подорожей, відчути гострі моменти туристського походу, побути учасниками елементарних туристських технічних етапів і почути з вуст досвідчених туристів повчальні історії про відважність, мужність, складність та неповторність заняття екологічним туризмом.

Дієвою формою залучення студентів до занять екологічним туризмом є усвідомлення себе організатором туристичних заходів з молоддю. Майбутні викладачі фізичного виховання регулярно залучаються до проведення міських, районних і обласних заходів з екологічного туризму та обласних краєзнавчих зльотів. Допомога, яку надають студенти, вимагає ґрунтовно підготовлених студентів. Оскільки ця діяльність є добровільною, то кожен студент вибирає відповідно до своїх індивідуальних особливостей вид роботи, яка йому імпонує, або, навпаки, ту ділянку, яка є для нього складною, але є бажання попрацювати над собою. Ця діяльність виховує такі позитивні якості у майбутніх викладачів фізичного виховання, як відповідальність, організованість, дисциплінованість тощо. Одночасно студенти занурюються в атмосферу позааудиторної роботи з екологічного туризму, наочно бачать її особливості та усвідомлюють вимоги до знань, умінь і навичок із туризму. Робота дає змогу кожному студентові оцінити свій потенціал як організатора позааудиторного заходу й осмислити свої можливості, потреби, недоліки. Кожен захід, що пов'язаний з екологічним туризмом, висвітлюється на дошках інформації факультету фізич-

ного виховання і університету та через соціальні мережі. Окрім названих напрямів реалізації першої педагогічної умови, студентам, які зарекомендували себе технічно підготовленими, надається можливість тренуватися і брати участь у складі команд від університету з видів спортивного туризму (пішохідного, водного, велосипедного). У студентів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» освітньої програми «Фізичне виховання» є можливість працювати з приватними підприємцями, що володіють мережею мотузкових парків у м. Запоріжжі на посадах керуючих та інструкторів, що значно розширює розуміння студентами можливостей застосування туризму в активному та змістовному відпочинку. Зазначені засоби формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму постійно поповнюються інноваціями та пропозиціями від адміністрації університету, від різних організацій, установ тощо. Гарантією забезпечення формування у студентів мотиваційних установок щодо формування фахової компетентності є обов'язкове поєднання всіх доступних і пропонованих форм, методів та засобів аудиторної й позааудиторної роботи викладачів і студентів. Завдяки цьому студенти можуть глибоко усвідомити й оцінити прикладне та соціальне значення занять екологічним туризмом.

Висновки

Побудоване освітнє середовище становить фундамент для здійснення процесу в цьому напрямі, що забезпечить: коригування процесу формування досліджуваного утворення; внесення змін до змісту теоретичного матеріалу дисциплін фахової підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання, змістового компонента з екологічного туризму; пошук сучасних активних форм, методів і технологій навчання, які б забезпечили високий рівень фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму; для підвищення мотивації й реалізації знань, умінь і навичок студентів під час подальшого навчання в магістратурі за спеціалізацією «Екологічний та спортивний туризм».

Подальшого оновлення потребують підходи до змістового наповнення фахового блоку дисциплін відповідно до змін в обсязі їхнього вивчення, передбачених корекцією державних стандартів згідно з вимогами нового Закону України «Про вищу освіту» та запровадження нових інформаційних технологій у професійну підготовку майбутніх викладачів фізичного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрук О.Ю., Дмитрук С.В. ЕКОтуризм : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2009. 358 с.
2. Косолапов А.Б. Теория и практика экологического туризма : учебное пособие. Москва : КНОРУС, 2005. 240 с.

REFERENCES

1. Dmitruk, O.Yu., Dmitruk, S.V. (2009). *EKOturizm: navchalniy posibnik. [ECOTourism: textbook]*. Kyiv: Alterpress, 2009, 358 p. [in Ukrainian].
2. Kosolapov, A.B. (2005). *Teoryia y praktyka ekolohycheskoho turyzma: uchebnoye posobiye [Theory and practice of ecological tourism]*. Moscow, 240 p. [in Russian].

*Стаття надійшла до редакції 04.08.2020.
The article was received 4 August 2020.*